

УДК 612.897+06:612.172

КОНСТИТУЦІЙНІ ФАКТОРИ ОСОБИСТОСТІ В КОГНІТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

О.С. Волошин

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул.
М. Кривоноса, 2, Тернопіль, 46027, Україна

Дослідження рушійних сил і механізмів мисленнєвої діяльності, спрямованої на пізнання оточуючого світу і організацію ефективних форм адаптивної поведінки, було і залишається одним з актуальних питань сучасної фізіології і психології. В основі поведінкових реакцій - фундаментальні механізми, що формувались і підтримувались протягом багатьох тисячоліть розвитку і пов'язані з аналізом подразників реального середовища існування. Цей фактор залишається визначальним у створенні успішних форм пристосування.

Водночас все більше доводиться стикатись з тим, що окрім впливів реального світу, мозок людини активно аналізує інформацію, що надходить з віртуального середовища. У зв'язку з цим сучасна людина, особливо молодшого віку, формує способи взаємодії з віртуальною інформацією, що відповідним чином впливає на психофізіологію індивідуума, зокрема, на механізми когнітивних процесів. Цей напрямок досліджень у психофізіології активно розвивається. Сучасні технології формують своєрідне інформаційне поле. Але ж, як зазначають дослідники, комп'ютерний світ створений людиною, всі його складові відомі, тому можна передбачити значну частину ефектів, породжених взаємодією людини (користувача, дослідника) із комп'ютерним світом [4]. На противагу цьому сама людина є носієм значної кількості індивідуальних відмінностей, як біологічного так і соціального характеру. Сюди слід віднести генетично опосередковані і набуті в процесі постнатального онтогенезу специфічні риси процесів збудження і гальмування, пластичності нервової системи, її реактивності, фактор латералізації функцій мозку, впливи зовнішнього середовища. Тому передбачити однозначно характер розвитку когнітивних можливостей складно в цілому, а у випадку взаємодії людини і віртуального середовища – зокрема.

В ході аналізу віртуальної інформації психофізіологічні основи таких когнітивних процесів, як сприйняття, переробка, пам'ять, усвідомлення, уява зазнають відчутних змін. Так, дослідники вказують, що слухова пам'ять досягла такого рівня, за якого учні можуть погано сприймати усну інформацію вчителя, що відповідним чином впливає на виконання навчальних завдань, зменшилась увага дітей, уміння аналізувати зображення та здатність оперувати тривимірними предметами [5]. Ще одним важливим моментом є характер отримання інформації, якою оперує користувач віртуального середовища. Адже, завдяки розвитку пошукових систем, зникає необхідність розвитку пам'яті, яка є центральним елементом когнітивної структури, в силу того, що доступ до інформації стає занадто спрощеним [3]. У ряді випадків людина використовує у віртуальному спілкуванні інформацію, отриману в готовому вигляді через систему пошуку, тобто розвиток індивідуального мислення, синтез нового, логічні побудови зазнають обмежень.

Постійне оновлення новинного поля стає потребою, при цьому відповідно до зростання загального інформаційного потоку зростає об'єм емоційно негативної інформації. Це відповідним чином впливає на психоемоційний стан, дослідники відзначають, що ситуативна тривожність від перегляду негативних сюжетів більша удвічі, ніж нейтральних, таким чином, емоціогенний новинний контент змінює психофізіологічний стан випробуваних [2].

Зміна психофізіологічного статусу індивідуума за певних обставин може вплинути і на перебіг когнітивних процесів, зокрема, на увагу. Це особливо небезпечно у випадках, коли молода людина відчуває брак уваги з боку дорослих. За таких обставин в багатьох випадках відбувається занурення в штучний віртуальний простір, в якому завжди можна знайти зручну для себе нішу. Дослідники вказують, що віртуальний простір для сучасної людини постає «схованкою» від життєвої реальності і стимулятором до підміни дійсності псевдореальністю [1]. При цьому тривале здійснення віртуальних операцій, інтерактивна взаємодія з цим простором сприяє розвитку відповідного комплексу вмінь і навичок. На жаль, фізіологічні механізми таких вмінь часто можуть видатись неефективними для адаптації до реального світу.

Вагомим чинником формування і перебігу когнітивної діяльності є також характер конституційних факторів особистості, що є відображенням генетично успадкованих особливостей адаптаційних реакцій нервової системи. В цьому контексті особливий інтерес становить дослідження індивідуально-психологічних особливостей людини з використанням багатофакторного опитувальника Р. Кеттелла.

У дослідженні використано психодіагностичну комп'ютерну програму «Багатофакторний опитувальник Р.Кеттелла» [6]. В ході роботи було обстежено 60 осіб віком 20-22 роки. Досліджували показники таких конституційних факторів: Q3, С, F, О, F1, F2.

Фактор Q3 «високий самоконтроль поведінки-низький самоконтроль поведінки» в групі обстежених становив $5,87 \pm 0,28$. У 34, 09 % осіб цей показник має менше значення. Це свідчить про сформоване вміння контролювати свої емоції і цілеспрямованість поведінки. Показник фактору С «Емоційна нестабільність-емоційна стабільність» у 72,7 % обстежених коливається в межах 5-7 балів, тобто відповідає середнім показникам; 22,4 % осіб групи мають високий результат (9-10 балів) і лише 5,3 % отримали 2-3 бали. Це свідчить про достатньо стійкий емоційний фон, відсутність схильності до роздратованості. Обстежені з високим значенням фактору С вирізняються емоційною зрілістю і реалістичним відображенням дійсності.

Значення фактору F «Стриманість-експресивність» у 64,8 % осіб відповідає 5-7 балам. Високе значення цього показника спостерігали у 23,2 % обстежених. Отже, хоча в загальному представникам групи властиві контактність і емоційність, однак в них є схильність до занепокоєності і обережності. Значення фактору F1 «екстраверсія-інтроверсія» - $6,05 \pm 0,22$, а показник фактору F2 «тривожність-приспосованість» мав значення $6,50 \pm 0,31$. Фактор О «Спокійність-тривожність» у 36,9 % осіб групи становив 6-7 балів; в 27,8 % рівень фактору О є вищим середнього (8-10 балів). Це можна трактувати як певну схильність до тривожності.

Отже, за результатами дослідження, обстеженим юнацького віку властиві вміння контролювати свої емоції, емоційна зрілість, реалістичність у відображенні дійсності, обережність. Така характеристика конституційних факторів особистості створює позитивні умови для адекватної обробки інформації як реального так і віртуального середовища. Водночас має місце певна схильність до занепокоєності і тривожності обстежених осіб юнацького віку. Істотної переваги інтра- або екстраверсії при аналізі конституційних факторів не спостерігали.

Література

1. Власенко Ф. П. Віртуальна реальність як простір соціалізації індивіда / Ф. П. Власенко // Гуманітарний вісник ЗДІА. 2014. – № 56. – С. 208-217.
2. Гаврилець Ю. Д. Емоційно негативні та нейтральні новинні сюжети: порівняння психофізіологічних ефектів на студентській аудиторії / Ю. Д. Гаврилець, С. В. Тукаєв, В. В. Різун, М. Ю. Макаруч // Тези VI міжнародної наукової конференції, присвяченої 170-річчю кафедри фізіології людини і тварин та 100-річчю школи електрофізіології Київського університету. Україна, Київ, 9-11 жовтня 2012 року. – С. 61.
3. Голованова Т. М. Вплив використання віртуального простору на когнітивний

розвиток особистості [Електронний Ресурс] / Т. М Голованова // «Наука і освіта». – 2015. – №1. – С. 20-24. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2015_1_6. – Назва з екрану. – Дата звернення: 14.02.2017.

4. Кондратенко Л.О. Когнітивний розвиток людини в ситуації різнотипних впливів зовнішнього середовища [Електронний Ресурс] / Л.О. Кондратенко // Технології розвитку інтелекту. – Т. 1, № 9. – 2015. – Режим доступу : http://psytir.org.ua/upload/journals/9/authors/2015/Kondratenko_Larysa_Oleksandrivna_Kognitivnyi_rozvytok_lyudyny_v_sytuatsii_riznotypnyh_vplyviv_zovnishn'ogo_seredovyshha.pdf. – Назва з екрану. – Дата звернення: 14.02.2017.

5. Кондратенко Л. О. Вплив інформаційно-комп'ютерних технологій на когнітивний розвиток дітей (між двома реальностями) [Електронний Ресурс] / Л. О. Кондратенко. // Технології розвитку інтелекту. – 2013. – № 4. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri_2013_4_11. – Назва з екрану. – Дата звернення: 14.02.2017.

6. Психодіагностична комп'ютерна програма «Багатофакторний опитувальник Р.Кеттела (Cattelltest-187)». / [Вадзюк С.Н., Білінська Т.М., Варнавських К.М.] / Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 14331 від 10.10.2005.